

Anna Vaľková

Mediálna výchova v kontexte predmetu Katolícke náboženstvo

Media education in the context of the subject of Catholic religion

STRESZCZENIE:

KONIECZNOŚĆ WPROWADZENIE PROGRAMU EDUKACYJNEGO Z ZAKRESU EDUKACJI MEDIALNEJ WYMAGA PODJĘCIA DECYZJI PRZEZ UPOWAŻNIONE ORGANY PAŃSTWA. ZGODNIE Z CHARAKTEREM SZKOŁY, EDUKACJA MEDIALNA MOŻE STAĆ SIĘ ODREBNYM PRZEDMIOTEM.

MOŻE TEŻ BYĆ WPROWADZONA W FORMIE REALIZACJI TEMATU PRZEKROJOWEGO LUB NAUCZANIA BŁOKOWEGO.

NINIEJSZY ARTYKUŁ OMAWIA DRUGĄ Z PRZEDSTAWIONYCH WYŻEJ MOŻLIWOŚCI.

SŁOWA KLUCZOWE:

EDUKACJA MEDIALNA, SZKOŁA, KOŚCIÓŁ, RELIGIA

ABSTRACT:

THE NEED FOR THE INTRODUCTION OF AN EDUCATIONAL PROGRAM IN THE FIELD OF MEDIA EDUCATION REQUIRES A DECISION BY THE AUTHORIZED BODIES OF THE STATE. ACCORDING TO THE NATURE OF THE SCHOOL, MEDIA EDUCATION CAN BE A SEPARATE SUBJECT. IT CAN ALSO BE INTRODUCED IN THE FORM OF IMPLEMENTATION OF CROSS-CUTTING THEME, OR TEACHING BLOCK. THIS ARTICLE DISCUSSES THE SECOND OF THE POSSIBILITIES OUTLINED ABOVE.

KEYWORDS:

MEDIA EDUCATION, SCHOOL, CHURCH, RELIGION

Dnešná saturovaná spoločnosť, ktorá je presiaknutá obrovským množstvom podnetov valiacich sa na človeka z rôznych druhov tlačenej alebo elektronickej médií. Tento stav si vyžaduje od mladého človeka schopnosť vyhľadávať, analyzovať, interpretovať ale hlavne kriticky hodnotiť mediálne obsahy. Neobmedzené možnosti získavať potrebné informácie z rôznych zdrojov, v najrôznejšej kvalite a v širokom spektre formátov je pre mladého človeka výzvou nezostať len pasívnym konzumentom médií s automatickým prijímaním obsahov, prípadnou identifikáciou sa s hodnotami sveta. Čoraz aktuálnejšia je preňho potreba zručnosti samostatne vytvárať textové, zvukové či obrazové informácie. Je to spôsob nielen vstúpiť a zdieľať sa na sociálnych sieťach, ale práve v nich hodnotou osobných názorov a svedectva vplývať na kvalitu stvárnovania spoločnosti.¹

Z tohto dôvodu komunikácia v globalizovanej spoločnosti má spĺňať kritéria nielen mediálnej zdatnosti ale i hodnotovej orientácie mladého človeka. Formácia k hodnotovým postojom je najčastejšie realizovaná v kritickom postoji k médiám, v selektívnom rozlišovaní mediálnych obsahov a v postoji tvorivej aktivity mediálnych produktov. Posledný z postojov snáď najviac rozvíja celú osobnosť, keď mobilizuje intelektuálnu, senzitivnú i vôľovú zložku mladého človeka. Tvorivé vyjadrenie hodnotových postojov prameniacych zo solídneho štúdia a vyhľadávanie kvalitných zdrojov informácií je jedným zo spôsobov, ako čeliť nepriaznivým manipulačným vplyvom médií.²

Z tohto dôvodu náš príspevok sa zaoberá možnosťou využiť tvorivý potenciál mladého kresťana a jeho zmysel pre trvalé náboženské hodnoty. Príspevok ponajprv predstavuje projekt, ktorý skúma možnosti mediálneho jazyka preniesť hodnotový obsah. Druhá a tretia časť predkladá metodológiu prenosu hodnoty a priamu implementáciu mediálnej výchovy v tematickom celku. V závere sú zhrnuté odporúčania vyplývajúce z nášho výskumu.

1. Projekt Použitelnosť mediálneho jazyka na prenášanie iných ako bulvárnych obsahov

Jedným z ukazovateľov životaschopnosti Kristovej Cirkvi je jej tzv. kultúra múdrosti. V postmodernej spoločnosti zaliatej hromadením rôznych, často krát nepodstatných faktov, môžu médiá vo vzťahu k Cirkvi a ňou sprostredkovaným hodnotám zaujať nenahraditeľné miesto služby. Je skutočnosťou, že vzťah médií a ohlasovaných kresťanských hodnôt je mnoho ráz polarizovaný. Na jednej strane Cirkev vníma pozitíva médií, keď informujú spoločnosť o cirkevnom dianí a vplyvom náboženských hodnôt sa spolupodieľajú na zvyšovaní kultúry. Na druhej strane je tu viditeľné nebezpečenstvo médií a ich relativizácia nielen kresťanských, ale i kultúrnych hodnôt dôsledkom čoho je postupná premena spoločnosti na konzumnú spoločnosť.

Snahou Projektu je vstúpiť do sveta masmédií s potenciálom náboženských hodnôt a ich oslobodzujúcej pravdivosti (Jn 8,32). Človek je odjakživa tiež hľadačom pravdy, preto je priam záväznou povinnosťou Cirkvi reagovať na výzvy sociálnych sietí a zatiahnuť v nich na hĺbinu (Lk 5,4). Dialogické zastúpenie veriacich v médiách môže vy-

¹ Np. N. VRABEC, *Mládež a médiá*. Bratislava : IUVENTA, 2008. s.1-2.

² Np. T. ZASEPA, P. OLEKŠÁK, *Mediálna výchova*. Ružomberok: Katolícka univerzita v Ružomberku, 2008. s.78.

provokovať otázky i hlbšie zamyslenie náhodných, hľadajúcich ľudí.³ Práve toto prostredie môže byť pre verného kresťana živeného Božím Slovom a Eucharistiou prostredím, v ktorom premeditované pravdy autenticky konfrontované so životom môžu v krátkych, hlbokých výrokoch oslovit' dnešného Zachea (Lk 19,1-10).⁴

11. Historicko-ideologické pramene projektu

Skutočnosť diamentálne odlišného spracovania rovnakých tém v náboženských a sekulárnych médiách, podnietila výskumníkov Katedry žurnalistiky Filozofickej fakulty Katolíckej univerzity v Ružomberku vstúpiť do spolupráce s Fakultou inštitucionálnej komunikácie Pápežskej univerzity Santa Croce v Ríme a venovať sa výskumu spracúvania náboženských tém v médiách. O spolupráci a následnom výskume hovorí Rončáková v svojej monografii *Môže Cirkev hovoriť mediálnym jazykom?* Výskum sa zameriaval na skúmanie fungovania náboženského posolstva v mediálnom komunikačnom systéme. Štruktúra výskumu v závere obsahovala dve zložky: analýzu *prenášaného* náboženského posolstva a analýzu *prenosového* systému resp. mediálnej komunikácie.

Pri analýze prenášaného náboženského posolstva sa výskumníci sústredili na zložky kanál, kód a vonkajšie vstupy. Posolstvo bolo skúmané komparatívnym spôsobom. Sledoval sa vstup posolstva do mediálneho komunikačného systému a výstup z neho.

Analýza prenosového systému resp. mediálnej komunikácie obsahovala tradičné žurnalistické zložky: vysielateľ, kanál, kód, vonkajšie vstupy a príjemcu.

V záujme rozlúštenia problému a schopnosti mediálneho jazyka prenášať náboženský obsah výskumná práca použila dve kvalitatívne metódy - metódu kvalitatívnej obsahovej analýzy a metódu kvalitatívneho výskumu publika.⁵

Pre potreby riešenia našej problematiky implementácie mediálnych hodnotových obsahov do procesu vyučovania náboženstva nás zaujala kvalitatívna obsahová analýza.

Podľa Rončákovej rozlišujúcim znakom kvalitatívnej obsahovej analýzy je hĺbka, do akej miery sa texty hodnotia. Nevyhnutný objem kvantitatívnych údajov v tomto prípade nie je dôležitý. Autorka cituje S. Horningovú Priestovú a jej dôraz na požiadavky nepredpojatosti výskumníka v procese výskumu, presnej formulácie výskumnej otázky a dômyselného systému na sledovanie zvoleného obsahu. Hlavným cieľom tejto metódy je nahliadnuť do daného problému, aj keby by bol prezentovaný iba niekoľkými informátormi. Realizácia je preto sprevádzaná hĺbkovým skúmaním, pričom i vnútorné reakcie výskumníka sa môžu považovať za relevantný nástroj spoznávania.⁶

V praxi metóda kvalitatívnej obsahovej analýzy poskytuje priestor pre preskúmanie náboženského posolstva na vstupe a na výstupe mediálnej komunikácie. Rončáková

³ BENEDIKT XVI.: Posolstvo k 46. svetovému dňu spoločenských komunikačných prostriedkov z 20.mája 2012. [online] [cit. 2012-10-04]. Dostupné na internete: <http://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/posolstvo-masmedia-2012>

⁴ Np. T. HALÍK, T. DOSTANI, *Smiřená různost*. Praha : Portál 2011. s.56.

⁵ Np. T. RONČÁKOVÁ, *Môže Cirkev hovoriť mediálnym jazykom?* Ružomberok : FF KU v Ružomberku. 2010, s. 9-10.

⁶ Np. S. HORNING PRIEST, *Doing Media Research*. London Thousand Oaks, New Delhi : SAGE, 2000, s.61

d'alej uvádza, že z metód sledovania boli použité metódy *frames* t.j. metóda „rámcovania“ udalostí a starobylá metóda *topoi*, dnes oživovaná praxou odhaľovania spoločných zdieľaných ideí. Ide o metódy, ktoré rozvíja už spomínaná Fakulta inštitucionálnej komunikácie Pápežskej univerzity Santa Croce v Ríme.⁷

1.2 Metodológia skúmania náboženského posolstva

Spolupráca obidvoch univerzít a výsledky výskumu v oblasti obsahovej analýzy nás natoľko zaujala, že empirická časť nášho príspevku sa opiera o kvalitatívnu obsahovú analýzu so zameraním na princíp sledovania obsahu pomocou metódy *topoi*.

Základom tejto metódy je sústredenie pozornosti na hlavnú myšlienku posolstva skúmaného textu a následné definovanie ideového odkazu posolstva. Ide tu o vyhmatanie sakrálnosti posolstva, ktoré nesie v sebe potenciál nádeje. Podľa Rončákovej každá komunikácia nevynímajúc hlavne tú, ktorá nesie v sebe názory, sa môže uskutočniť za predpokladu spoločnej vlnovej dĺžky. Teória rečníctva pre výraz *spoločné* používa pojem *loci*, čiže miesta. V gréckom jazyku je to výraz *topoi*,⁸ v talianskom jazyku *loughi comuni* a do slovenčiny by sa výraz dal preložiť ako *zdieľané idey* resp. *spoločné presvedčenia*.⁹

Profesor G. Gaitano pôsobiaci na partnerskej Pápežskej univerzite Santa Croce v Ríme poukazuje na prítomné *topoi* v rétorických koreňoch Cicerónovho Rečníka i v Aristotelovej Rétoriky. *Topoi* definuje ako typy argumentov, ktoré sú sformulované do otázok umožňujúcich hľadať argumenty a protiargumenty. V tomto kontexte sú *topoi* nielen nositeľmi určitých hodnôt, ale aj základným predpokladom osobného rozhodnutia. Teda *topoi* môžeme považovať za jedny z mnohých presvedčení, ktoré sa týkajú „koreňov“ spoločnosti. Podobne, ako v Aristotelovej dobe *topoi* tvorili základ verejných diskusií, aj v našej mediálnej dobe ich môžeme považovať za argumentačné schémy. Pomocou nich možno posudzovať okolnosti, postoje ľudí a ich správanie. Keďže sú prameňom argumentácie je dôležité správne ich určiť a pomenovať. Dokonca na ich hodnotách je možné postaviť argumentačný proces, ktorý môže byť aj opačný voči „hodnotám“ zaužívaným v súčasnej spoločnosti.¹⁰

Ak má *topoi* vlastniť charakter spoločného základu, musí byť tento naozaj spoločný. Podľa Rončákovej výskumné *topoi* náboženských posolstiev nevlastní to „spoločné“ s mediálnymi posolstvami. Rozchod nastáva v bode dôvery voči pravdám, ktorú ponúka Cirkev a v miere ochoty prijímať pravdu. Náboženské posolstvá podľa autorky stoja na dvoch základných presvedčeniach: cirkev (Boh) pozná a chce dobro človeka a Boh dal človeku ne-

⁷ Tamže, s.13.

⁸ *Topoi* je predpokladom *entimény*, čiže rečníckej figúry, v ktorej rečník po logickom usudzovaní zamlčí niektorú premisu alebo záver svojho sylogizmu (určitý typ deduktívneho úsudku). Tým pozýva poslucháčov do spoluzodpovednosti za konečný úsudok. Tento moment je v konečnom dôsledku prameňom verifikácie, vnútorného stotožnenia sa a rozhodnutia sa pre hodnotu posolstva. Je to miesto, kde sa definuje kľúčový pojem danej problematiky. Np. T. RONČÁKOVÁ, *Rodina a médiá*. In: Zborník XXIII. Medzinárodného kongresu rodiny. Ružomberok: Katolícka univerzita v Ružomberku 2009. s. 220.

⁹ Tamže, s.16.

¹⁰ Np. T. RONČÁKOVÁ, *Môže Cirkev hovoriť mediálnym jazykom?* Ružomberok : FF KU v Ružomberku. 2010, s. 17-19.

menné, jediné správne pravidlá na dosahovania šťastia. Oproti tomu stoja bežné mediálne posolstvá protichodných *topoi*: cirkev nie je schopná a ochotná reflektovať potreby súčasných ľudí a hodnoty resp. pravidlá šťastia sa vyvíjajú a menia.¹¹ Preto autorka podotýka, že „ak sa náboženské posolstvá majú uplatniť v mediálnom prostredí, v prvom rade musia ich komunikátori rátať s tým, že *topoi* postavené na viere v Boha (a jeho cirkev) uspejú iba u tých, ktorí túto vieru zdieľajú, teda u veriacich“.¹² Preto sa zamýšľa, že na oslovenie neveriacich je potrebné hľadať iné spoločné komunikačné základy.

Zdá sa, že v tejto fáze teoretických údajov o metodológii *topoi* by boli naplnené argumenty pre použitie metódy pri spracovaní mediálnych náboženských posolstiev žiakmi katolíckych gymnázií, ktorí sú vo väčšine praktizujúci mladí kresťania. Avšak vzhľadom na charakter prijímateľov, mladých kresťanov, ktorí chcú zdieľať svoju vieru jazykom im vlastným, je potrebné nazrieť aj do možností použiť túto metódu i pre oslovenie neveriacich. V tejto pozícii je dôležité uvedomiť si, že mediálne myšlienkové koncepty náboženského posolstva sa poväčšine stretnú s bariérou neveriaceho príjemcu.

Pre kategóriu neveriacich príjemcov Rončáková považuje za účinné a využiteľné odovzdávanie náboženského mediálneho posolstva prostredníctvom emócií sprevádzajúce osobné svedectvo. Oni predstavujú jednu zo základných spravodajských hodnôt a dokážu pôsobiť na túžby človeka po niečom „hlbšom“. Teda racionalita náboženského argumentu je pomocou emócií posilnená argumentom osobného svedectva a tým sa dotýka neracionálnych sfér neveriacej osoby. Aby osobné svedectvo bolo čo najviac zrozumiteľné, autorka odporúča nebať sa selekcie a heslovitosti posolstiev. Komplikovaná formulácia náboženských posolstiev spôsobuje nezrozumiteľnosť a automaticky sa vytráca zo sveta záujmu neveriaceho príjemcu.¹³

Osobné svedectvo viery a jasná, heslovitá formulácia posolstva je kritérium úspechu i podľa Svätého Otca Benedikta XVI. V Posolstve k 45. svetovému dňu spoločenských komunikačných prostriedkov poukazuje na kresťanský štýl prítomnosti v digitálnom svete keď kladie dôraz na kritériá čestnosti, otvorenosti a vzájomného rešpektu. Podľa neho ohlasovanie evanjelia nespočíva len vo vystavovaní náboženských obsahov. Ohlasovať náboženské pravdy podľa neho treba koherentne a formou komunikácie svedčiť o nadčasových hodnotách na osobnom digitálnom profile. Komunikované svedectvo má byť o osobných rozhodnutiach, preferenciách a názoroch, ktoré sú v súlade s evanjeliom aj keď sa o evanjeliových pravdách v svedectve explicitne nehovorí. Úctivá a diskrétna forma komunikácie sa dotýka srdca i svedomia. Tento druh komunikácie použil i zmŕtvychvstalý Kristus, keď sa pripojil k putujúcim učeníkom z Emauz (Lk 24,13-35). Podľa pápeža ohlasovaná pravda nemá svoju hodnotu z „popularity“. Jej hodnota spočíva v jej celistvom ohlasovaní, kde nie je priestor pre jej „riedenie“ za účelom prijatia. Až takto ohlasovaná pravda je schopná vtelenia z virtuálneho sveta do sveta reálneho, v ktorom základ vždy tvoria osobné ľudské vzťahy.¹⁴

¹¹ Tamže, s. 429-430.

¹² T. RONČÁKOVÁ, art. cyt. s. 430

¹³ Np. T. RONČÁKOVÁ, *Môže Cirkev hovoriť mediálnym jazykom?* Ružomberok : FF KU v Ružomberku. 2010, s. 431.

1.3 Praktická ukážka

Na podporu a vysvetlenie uvedeného, ako „fungujú“ *topoi*, nám môže poslúžiť kampaň hnutia pro-life v Spojených štátoch amerických. Profesor G. Gaitano uvádza príklad ako jedna z amerických organizácií zameraných na proti potratovú osvetu (*Caring Foundation*) prieskumom zistila, že deväť z desiatich žien podstupuje potrat s vedomím, že plod v ich tele je človekom. Zabiť ho však považovali za menšie zlo ako problémy spojené s nechceným tehotenstvom a materstvom. Tradičné presvedčanie zástancov hnutia o „živote od počatia“ nebolo účinné. Preto kampaň bolo potrebné postaviť na inom základe. Vychádzajúc z ukazovateľa strachu z tehotenstva a materstva, ktorý bol väčší ako vedomie zabitia človeka, združenie nasmerovalo kampaň zameranú na krásu materstva a svedectvá šťastia žien, ktoré si dieťa ponechali. Neskoršie štatistiky ukázali, že popri všeobecnom poklese množstva potratov (spôsobenom aj používanou antikoncepciou) bol pokles potratov v oblastiach, kde sa uskutočnila táto kampaň šesťnásobne vyšší ako mimo týchto oblastí.¹⁵

Ukážka deklaruje potrebu správne určiť *topoi*, teda „vyhmatnúť“ problém a správne ho pomenovať. V danom prípade tu bola zámena - z pôvodnej proti potratovej osvety zameranej na zlo zabitia človeka, sa cez *topoi* zmenila argumentácia na krásu a šťastie materstva.

2. Metodológia skúmania prenosu náboženského posolstva

Metodológia skúmania prenosu náboženského posolstva pomocou vyhmatnutia kľúčového miesta problému evokuje tvorbu otázok typu - čo sú to za názory, na ktorých možno budovať argumentáciu, a tak účinne šíriť posolstvo?

Pracovná metodológia použitá pri tvorbe nábožensky orientovaných produktov sa snaží vyhmatnúť tok posolstva, keď definuje obsah jeho jednotlivých zložiek takto: *vysielateľ* - vstup do tvorby produktu a jasne definovaný problém; *kanál* - zvolené médium; *kód* - seriózne pozitívne argumenty; *vonkajšie výstupy* - vyrobený produkt; *príjemca* - veriaci, prípadne neveriaci mladý človek. Pričom za kľúčové pre našu prácu považujeme zložky *vysielateľ*, *kód* a *kanál*.¹⁶

Keďže metóda je realizovaná v prostredí kresťanskej mládeže na katolíckom gymnáziu je predpoklad, že *vysielateľ* je schopný pod vedením učiteľa, ale mnoho raz aj samostatne, jasne definovať problematiku náboženského posolstva. *Kód*, pomocou ktorého sa majú preniesť seriózne pozitívne argumenty je spolu s definovaním problému najdôležitejšou zložkou štruktúry. Odborníci mediálnej komunity odporúčajú *kód* naplniť príbehom. Je to príbeh, ktorý má privilegované miesto pri prenose hodnoty a zároveň je vhodným žánrom na mediálne kódovanie. Mnohí kresťanskí novinári zdieľajú názor, že príbehy dotýkajúce sa praktického života evanjelizujú „medzi riadkami“.

¹⁴ BENEDIKT XVI.: Posolstvo k 45. svetovému dňu spoločenských komunikačných prostriedkov.[online]. [cit. 2011-03-10]. Dostupné na: <<http://www.kbs.sk/?cid=1297076533>>.

¹⁵ Np. T. RONČÁKOVÁ, *Môže Cirkev hovoriť mediálnym jazykom?* Ružomberok : FF KU v Ružomberku. 2010, s. 20.

¹⁶ Tamže, s. 5-11.

2.1. Implementácia mediálnej výchovy v tematickom celku Desatoro

Naším cieľom je včleniť mediálnu prierezovú tému do procesu vyučovania náboženstva spôsobom, ktorý by mediálne formoval žiaka. Zo širokej škály moderných koncepcií vyučovacieho procesu pre realizáciu našej úlohy sme zvolili koncepciu projektového vyučovania, ktorá umožňuje žiakom rozvíjať tvorivosť, samostatnosť a kritické myslenie.¹⁷ Zvolená koncepcia našla svoje uplatnenie v projekte „Starobylé“ Desatoro v mediálnom jazyku. Realizácia Projektu sa uskutočnila v dvoch fázach. V prvej fáze boli žiaci oboznámení s pojmami mediálnej výchovy, zameranej na objasnenie pojmu mediálna gramotnosť a s metodológiou *topoi*, pomocou ktorej by mali realizovať medializáciu hodnotových obsahov. Náročnosť obsahu tejto fázy si vyžadovala spoluprácu s odborníkmi a so študentmi katedry žurnalistiky KU v Ružomberku. V druhej fáze žiaci troch tried, troch katolíckych gymnázií (Ružomberok, Žilina a Košice) na podklade mediálnych ukážok a názornej metodológie „*topoi*“ mediálne spracovali ľubovoľne vybrané Božie prikázanie. Žiaci tak boli zapojení do riešenia komplexných problémov „starobylého Desatora“ v živote moderného kresťana. V konfrontácii s bežným životom žiaci mali možnosť overiť si nadobudnuté poznanie o Božích prikázaniach. Praktickou činnosťou tak hlbšie spoznávali hodnotu konkrétneho prikázania. Výstupom mediálnej tvorby projektovej práce boli žiacke prezentácie pred triednym kolektívom. Ohlasovaná hodnota Desatora tak dostala priestor na otázky a konfrontáciu názorov. V tomto štádiu sa zároveň realizoval i formačný charakter zvolenej koncepcie.

2.2. Stručná charakteristika spracovaných žánrov mediálnej tvorby.

Pre naplnenie cieľa našej práce bolo potrebné vybrať mediálny kanál a vhodné žánre, ktoré mediálny kanál použije. Pri ich výbere sme zohľadňovali možnú dostupnosť mladého človeka k mediálnej technike.

Naša voľba sa zamerala na prácu s *textom*, prácu s *fotografiou* a prácu s *videom*. V týchto troch kategóriách sa uskutočnila aj mediálna výchova. Názornými ukážkami tvorby študentov katedry žurnalistiky pri FF KU v Ružomberku boli žiakom prezentované krátke mediálne príbehy. Príbehy spracované pomocou *textu*, boli orientované na požiadavky ôsmeho Božieho prikázania. Žiaci nahliadnuc do pravidiel tvorby článku a titulky, si mohli v krátkej aktivite osvojiť úlohu novinára, pričom bol kladený dôraz na kvalitný písomný prejav.¹⁸ Na príkladoch textových ukážok s rovnakým obsahom uverejnených v bulvárnych a mienkotvorných periodikách žiaci mali možnosť porovnať ich odlišný a často i tendenčný pohľad na rovnaký obsah. *Fotopríbehu* a pouličnej *videoreportáži* predchádzal stručný výklad ich tvorby s dôrazom na odovzdanie posolstva.. Fotopríbeh pomocou pozitívnej emócie sa pokúsil preniesť náboženské posolstvo deviateho Božieho prikázania. Pouličná videoreportáž bola zameraná na exkurz prakti-

¹⁷ Np. I. TUREK, *Didaktika*. Bratislava : Iura Edidion Bratislava, 2010. s.374-378.

¹⁸ Np. M. MIČIENKA, J. JIRÁK, *Základy mediální výchovy*. Praha : Portál 2007. s. 65-69

zovania náboženskej hodnoty obsiahnutej v štvrtom Božom prikázaní. Na tlmočenie posolstva študenti použili množstvo symbolov a konvenčných znakov pochádzajúcich z bežného života. Okrem bežného tlmočenia, žánre využili tzv. filmovú reč, ktorou umocnili komunikované posolstvo.¹⁹

3. Ukážka včlenenia prierezovej témy mediálnej výchovy do Božieho prikázania

Náš výskum implementácie prierezovej témy bol realizovaný v rámci učebných osnov z predmetu Katolícke náboženstvo pre gymnáziá so štvorročným štúdiom zriadené Katolíckou cirkvou. Osnovy boli schválené Ministerstvom školstva SR a Konferenciou biskupov Slovenska v roku 2007.²⁰

V predmetných osnovách bola prierezová téma včlenená do tematického jadra Božie a cirkevné prikázania. Sledujúc morálnu líniu života podľa viery umožnila žiakom, aby sa podieľali na možnostiach včlenenia hodnoty do praktického života a to na podklade intelektuálnych informácií o Božích prikázaniach. Formou mediálnej tvorby a realizáciou zvolenej metodológie žiaci mali možnosť vytvoriť mediálny produkt, prezentovať ho pred triedou, diskutovať o hodnote, a tak ju asimilovať v osobnom živote.

Samotnej implementácii predchádzala už spomínaná mediálna prezentácia študentov katedry žurnalistiky.

Časová dotácia na realizáciu projektu predpokladá potrebu celkom 6 vyučovacích hodín (2 hodiny prezentácia projektu a náčrt postupu prác; 2 hodiny oboznámenie žiakov s morálnou líniou Dekalógu, 2 hodiny prezentácie žiackych prác pred triedou ich rozbor a ústne hodnotenie

3.1. Ukážka včlenenia prierezovej témy do štvrtého Božieho prikázania

Základná podtéma

Štvrté prikázanie – Cti svojho otca a svoju matku

Kľúčové pojmy:

Povinnosti vo vzťahu rodičia a deti; obrana rodiny; svetská autorita a občania.

Ciele vyučovacej hodiny:

Objasniť v čom spočíva úcta a vd'ačnosť voči rodičom, zdôrazniť potrebu obrany rodiny a podporiť tvorivosť v pestovaní rodinných vzťahov. Uvedomiť si potrebu autority a jej význam pre spoločnosť.

¹⁹ Np. J. MATÚŠ, *Návrh koncepcie k mediálnej gramotnosti na stredných školách v podmienkach Slovenskej republiky*. Trnava : Fakulta masmediálnej komunikácie Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave, 2008. s.214-227

²⁰ Np. Komisia pre katechizáciu a školstvo Konferencie biskupov Slovenska: *Učebné osnovy z predmetu Katolícke náboženstvo*. Svät, Katolícke biblické dielo, 2007. [online]. [cit. 2011-12-15]. Dostupné na internete:< http://www.kpkc.sk/data/down/reforma/Osnovy_pre_katolicke_nabozenstvo.pdf>.

Kognitívny cieľ:

Spoznať hodnotu a dobro prikázania, vedieť charakterizovať aspekty vzájomných povinností detí a rodičov. Kriticky posúdiť význam hodnoty prirodzenej rodiny a konfrontovať ho s trendmi dnešnej spoločnosti. Vedieť rozlišovať práva svet skej autority a povinnosti občana voči nej. Práca s odbornou literatúrou (Katechi zmus katolíckej cirkvi a Katechizmus katolíckej cirkvi pre mladých YOUCAT)

Afektívny cieľ:

Prekonať predsudky a tlak spoločnosti namierený proti hodnote v prikázani. Uve domiť si potrebu prijímania legislatívny brániacej hodnotu prirodzenej rodiny. Uznať dôležitosť hodnotovej orientácie svetskej autority.

Psychomotorický cieľ:

Pomocou navrhovanej metodológie „*topoi*“ mediálne spracovať aspoň jeden aspekt praktického prežívania prikázania v súčasnej spoločnosti.

Pomôcky:

Podľa žiakmi zvoleného mediálneho žánru - text, fotografia, video

Metódy:

Stratégia vyučovacej hodiny využíva koncepciu projektového vyučovania, pričom pri riešení problému využíva metodológiu pozitívnych argumentov, tzv. Metodológiu „*topoi*“.

ÚVOD

Učiteľ si na tabuľu pripraví tabuľku s názvom „*Čo má - čo nesmie*“ - *robiť rodič, dieťa, autorita svetská, autorita duchovná*. Žiaci sú rozdelení do skupín a po krátkej úvahe v skupine vyjadrujú názor na predloženú problematiku.

	„ <i>čo má</i> “	„ <i>čo nesmie</i> “
rodičia		
dieťa		
svetská autorita		
duchovná autorita		

HLAVNÁ ČASŤ

1. Výklad učiteľa

Štvrté prikázanie nám pripomína, že sme sa nestvorili sami. Ctiť si rodičov preto znamená priznať pred Bohom a pred sebou navzájom svoj zrod života z manželskej lásky muža a ženy, ktorí sú mojimi rodičmi.

Preto deti majú na svojich rodičov hľadieť ako na Božích zástupcov a neposlušnosť voči rodičom je určitým spôsobom vzbúrou proti Bohu (a podľa toho aj trestaná, najmä v Starom zákone). Od dodržiavania tohto prikázania sa odvíja i dodržiavanie ďalších prikázání Desatora - kto si ctí rodičov, bude si vážiť i život (5. prikázanie), zaujme správny poriadok v oblasti pohlavnosti (6. prikázanie), nadobudne správny vzťah k matku (7. prikázanie) a bude si vážiť slovo vlastné i blížneho (8. prikázanie).

Prikázanie vyžaduje plnenie povinností detí voči rodičom, ktoré spočívajú v poslušnosti (do dospelosti a osamostatnenia), vo vďačnosti a úcte (po celý život) a v zodpovednosti za nich (keď sú odkázaní na pomoc detí).

Povinnosti rodičov voči deťom spočívajú v mravnej a duchovnej výchove detí. Ony potrebujú vnímať rodinu ako miesto prijatia a bezpečia, kde zažijú lásku rodičov k sebe navzájom, ale i ku nim samotným. Podľa vzoru rodičov vytvárajú si aj postoj k sexualite a láske, k vernosti a dôvere. V oblasti výchovy a vzdelania rodičia majú v rodine vytvoriť priestor na vzájomnú komunikáciu, a tak predchádzať rezolútnym prikázom a trestom. Rodičia praktizovaním viery majú vytvárať pre dieťa prvotný priestor duchovného spoločenstva vo viere.²¹

Biblický zdroj nás v kontexte vzťahu rodič a dieťa odporúča na skutočnosť, že tak rodič ako aj dieťa je v prvom rade dieťaťom Božím a až potom je dieťaťom svojich rodičov. Sám Ježiš bol poslušným synom svojich rodičov (*Lk 2,51*), no viac poslúchal vôľu svojho nebeského Otca (*Lk 2,49*).

Prikázanie sa dotýka i samotnej štruktúry rodiny. Rodina, aj keď sa rodina v priebehu storočí menila (dnes prevažuje moderná malá rodina, no ešte v minulom storočí bola bežným javom veľká rodina - mnoho detí a spolužitie najmenej troch generácií, a v starších dobách klan - široká sieť príbuzenstva), predsa jej základ je vždy rovnaký. Muž a žena spojení v manželstve dávajú život deťom, a tým sa stávajú novou rodinou. V záujme každej spoločnosti by mala byť klasická rodina chránená legislatívou, pretože je to jediné spoločenstvo, ktoré je schopné zabezpečiť prirodzenú reprodukciu a zároveň je pravzorom ľudských vzťahov.

Kresťanská rodina je Cirkvou vnímaná aj ako obraz spoločenstva Najsvätejšej Trojice. Spravidla je hierarchicky usporiadaná, je tzv. domácou cirkvou. Takéto vnímanie je možné len v prípade keď ide o monogamnú rodinu založenú na zásadnej rovnosti a rovnakej dôstojnosti oboch pohlaví (pričom otcovi sa priznáva prirodzená autorita v rodine).²²

²¹Np. Komisia pre katechizáciu a školstvo Konferencie biskupov Slovenska: *Učebné osnovy z predmetu Katolícke náboženstvo*. Svit, Katolícke biblické dielo, 2007. [online]. [cit. 2011-12-15]. Dostupné na internete: < http://www.kpkc.sk/data/down/reforma/Osnovy_pre_katolicke_nabozenstvo.pdf >

²²Tamže, s.6-7.

2. Činnosť

Žiaci porovnávajú vlastné názory s požiadavkou Božieho zákona.

3. Výklad učiteľa

Prikázanie nariaďuje ctiť si aj všetkých tých, ktorí dostali od Boha moc v spoločnosti. Kresťania preto vždy považovali za svoju úlohu modliť sa za svetskú vrchnosť (1 Tim 2,2).

V prikázani sú zahrnuté taktiež povinnosti svetskej autority a občanov. V súčasnej spoločnosti pod vplyvom „kultúrnej revolúcie“ šesťdesiatych rokov 20. stor., ale aj pod vplyvom obrovského zneužitia autority v totalitných režimoch, sa úcta k autorite veľmi oslabila. Stratil sa význam autority ako služby.

Prikázanie apeluje na povinnosť občanov prispievať k dobru spoločnosti v duchu pravdy, spravodlivosti, solidarity a slobody. Podriadenosť autorite a spoluzodpovednosť za spoločné dobro vyžadujú platiť dane, uplatňovať volebné právo a brániť krajinu. Avšak aj táto poslušnosť má však svoje hranice. Keď sa porušuje prirodzený a evanjeliový zákon, je povinnosťou svedomia odopretie poslušnosti.

ZÁVER

Učiteľ – učiteľ predstaví žiakom projekt „Starobylé“ Desatoro v modernom prostredí. Žiaci pracujú v skupinách. Pomocou pracovného listu (viď príloha č. 1) učiteľ dá žiakom indície k mediálnemu spracovaniu Božieho prikázania použitím metodológie „topoi“. Žiakom vysvetlí fázy mediálneho spracovania. Pri fáze *kanál* poukáže na možnosti využitia mediálnych žánrov *text, fotka a videoreportáž*. Pri fáze *kód* zdôrazní dôležitosť určenia hodnoty a jej (ne)realizáciu v súčasnosti. Na túto činnosť si učiteľ vymedzí dve vyučovacie hodiny.

Žiak – žiaci pracujú v skupine. Po výbere aspektu zo štvrtého prikázania a stanovení polarizácie stavov jeho dodržiavania resp. určení kľúčového problému a pozitívnej hodnoty *topoi*, žiaci si zvolia mediálny kanál cez ktorý sa pokúsia preniesť hodnotu. Žiaci na realizácii projektu pracujú mimo vyučovacích hodín, je to ich privátna úloha. Konečný produkt prezentujú pred triedou na vyučovacej hodine.

Učiteľ/žiak – keďže ide o netradičnú formu vyučovania, učiteľ umožní žiakom konzultácie. Prezentácie žiakov sú slovné hodnotené učiteľom i žiakmi iných skupín. V prácach žiakov môže sa môže vyskytnúť hlbší problém prežívania prikázania. Učiteľ preto vníma tvorbu veľmi citlivo a je otvorený k dialógu.

Záver

Význam mediálnej výchovy v súvislosti s posunom súčasných hodnotových orientáciách natoľko vzrástol, že pri tvorbe výchovných programov školy je nutné popri iných hodnotových projektoch (multikultúrne projekty, projekty ekologické a pod.), zaoberať sa aj mediálnou výchovou.

Náročnosť aplikácie formačného mediálneho programu si vyžaduje rozhodnutie ako ho realizovať. Podľa charakteru školy jeho zaradenie je možné ako samostatný pred-

met, ako blokové vyučovania alebo ako implementácia prierezovej témy. Poslednú z nich sa snažil prezentovať náš príspevok.

Vychádzajúc z dlhoročnej pedagogickej praxe aplikácia zvolenej metódy a samotná tvorba kladie na žiakov zvýšené nároky na rozpoznanie morálnych hodnôt Božích prikázaní a ich konfrontáciu s bežným životom. Žiaci tzv. domorodci v prostredí nových komunikačných technológií sú schopní vytvoriť mediálne produkty aj s hodnotovými obsahmi. O to viac si realizácia projektu vyžaduje tvorivého učiteľa, ktorý morálne vie usmerniť žiaka v spleti mediálnych informácií a často i manipulácií. Projekt poukazuje na nenásilnú, ale veľmi účinnú formáciu žiakov k hodnotám. Preto je výzvou zaradiť aplikáciu mediálnej formácie v kontexte náboženských hodnôt do prípravy vysokoškolských študentov predmetu náboženská výchova. ■

Príloha č. 1

Projekt "Starobylé" Desatoro v modernom prostredí

Pracovný list

1. **Účastníci projektu:** žiaci 3. ročníka katolíckeho gymnázia

Účastníci pracovnej skupiny:

2. **Predmet projektu:** výber konkrétneho Božieho prikázania a jeho aspektu

3. **Fázy realizácie projektu:**

a) výber aspektu zvoleného Božieho prikázania .....

b)

c) stanovenie polarizácie - určiť pozitívny a negatívny stav.....

.....
.....

d) priebeh komunikačného procesu:

- vysielateľ (autentický vstúpiť do tvorby produktu - jasne definovať problém)
- kanál (zvoliť si médium)
- kód (použiť pozitívne, seriózne, hodnotové argumenty)
- vonkajšie výstupy (vyrobený produkt, pri jeho tvorbe ide hlavne o myšlienku, pričom kvalita je druhoradá)
- príjemca (nenásilná ponuka, ponechať slobodu prijatia hodnoty)

Príklad: 4.Boží príkaz – Cti svojho otca a svoju matku

IDEÁL	REALITA
ÚPLNÁ RODINA	V SÚČASNOSTI ROZVODOVOŠŤ – FENOMÉN AJ
VZÁJOMNÁ DÔVERA	21. STOROČIA?
RODIČOVSKÁ POCHVALA	VOLNÉ RODINNÉ VZŤAHY
ZODPOVEDNOSŤ ZA RODINNÝ ŽIVOT	OSAMOTENOSŤ V RODINE
...A ĎALŠIE	SKLAMANIA ...A ĎALŠIE

Dátum ukončenia projektu:

Dátum prezentácie projektu:

POUŽITÁ LITERATÚRA

BENEDIKT XVI.: Posolstvo k 45. svetovému dňu spoločenských komunikačných prostriedkov.[online].[cit.2011-03-10]. Dostupné na: <<http://www.kbs.sk/?cid=1297076533>>.

BENEDIKT XVI.: Posolstvo k 46. svetovému dňu spoločenských komunikačných prostriedkov. [online] [cit. 2012-10-04]. Dostupné na internete: <http://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/posolstvo-masmedia-2012>

HALÍK, T., DOSTANI, T.: *Smiřená různost*. Praha : Portál 2011. 211 s. ISBN 978-80-7367-860-9.

Komisia pre katechizáciu a školstvo Konferencie biskupov Slovenska: *Učebné osnovy z predmetu Katolícke náboženstvo*. Svit, Katolícke biblické dielo, 2007. 47 s. ISBN 978-80-89120-3. [online]. [cit. 2011-12-15]. Dostupné na internete:< http://www.kpkc.sk/data/down/reforma/Osnovy_pre_katolicke_nabozenstvo.pdf>.

MATÚŠ, J.: *Návrh koncepcie k mediálnej gramotnosti na stredných školách v podmienkach Slovenskej republiky*. Trnava : Fakulta masmediálnej komunikácie Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave, 2088. 329 s. ISBN 978-80-8105-051-0.

MÍCIENKA, M., JIRÁK J.: *Základy mediální výchovy*. Praha : Portál 2007. 293 s. ISBN 978-80-7367-315-4.

RONČÁKOVÁ, T.: *Môže Cirkev hovoriť mediálnym jazykom?* Ružomberok : FF KU v Ružomberku. 2010. 479 s. ISBN 978-80-7450-011-4.

TUREK, I.: *Didaktika*. Bratislava : Iura Edidion Bratislava, 2010. 598 s. ISBN 978-80-8078-322-8.

VRABEC, N.: *Mládež a médiá*. Bratislava : IUVENTA, 2008. 37 s. ISBN 978-80-8072-074-2.

ZASEPA, T., OLEKŠÁK, P.: *Mediálna výchova*. Ružomberok: Katolícka univerzita v Ružomberku, 2008. 195 s. ISBN 978-80-8084-291-8.

O AUTORZE:

Mgr Anna Val'kova - pracownik naukowy na Wydziale Pedagogicznym Uniwersytetu Katolickiego w Ružomberku (Słowacja).